

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจรในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ข้อค้นพบการดำเนินงานตาม
โครงการและปัญหาการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งผู้วิจัยสรุปเพื่อเสนอในที่นี้เป็นลำดับคือ
วัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร ในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร ในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามโครงการงาน
สอนอาชีพครบวงจร

ศึกษานิเทศก์ ส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี วุฒิต่างการศึกษา
ปริญญาตรี และมีประสบการณ์ในการทำงาน 16 ปีขึ้นไป

ผู้บริหารโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี วุฒิต่างการ

ศึกษา ปรินญาตรี และมีระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่ง 21 ปีขึ้นไป

ครูผู้สอน ส่วนใหญ่เป็นชาย มีอายุระหว่าง 31-40 ปี วุฒิต่างการศึกษา ปรินญาตรี ประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี ไม่เคยเข้ารับการอบรม สัมมนา คุงานการ สอนงานอาชีพครบวงจร

ตอนที่ 2 การดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ มีการสำรวจความพร้อม ของโรงเรียนที่เปิดสอน ในด้านความสามารถของครูหรือวิทยากรภายนอก วัสดุอุปกรณ์สถานที่ฝึก ปฏิบัติ ความต้องการของตลาดและชุมชน งบประมาณที่ได้รับจัดสรร ความรู้และทักษะพื้นฐานของ นักเรียนโดยมีครูผู้สอนร่วมสำรวจด้วยวิธีการดังนี้

1.1 ความต้องการของตลาดหรือชุมชน ด้วยวิธีการประชุมกรรมการ ศึกษา ประชุมผู้ปกครองนักเรียนและเยี่ยมบ้านนักเรียน

1.2 ความพร้อมของครูผู้สอน ด้วยวิธีการสอบถามจากครูภายใน โรงเรียน สังเกตการสอนความสนใจของครูและตรวจผลการปฏิบัติงานของครู

1.3 ความรู้ทักษะพื้นฐานและความสนใจของนักเรียน ด้วยวิธีการ สัมภาษณ์และสอบถามนักเรียน สังเกตพฤติกรรมนักเรียนและพิจารณาผลการเรียนกลุ่มการงาน พื้นฐานอาชีพ

2. วางแผนดำเนินการ

2.1 การศึกษาแนวทางการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพ ครบวงจรร่วมกับศึกษานิเทศก์จังหวัด ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้บริหารโรงเรียน ได้ศึกษาแนว ทางในการดำเนินการตามโครงการนี้จากแหล่งข้อมูล เอกสารประกอบหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แผน พัฒนาการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของ โรงเรียน

2.2 การรับทราบนโยบาย และคัดเลือกโรงเรียนเพื่อดำเนินงาน ตามโครงการ ศึกษานิเทศก์อำเภอส่วนใหญ่รับทราบนโยบาย ด้วยวิธีที่สำนักงานการประถมศึกษา

จังหวัด แจ้งเป็นหนังสือให้ทราบและศึกษาโครงการในแผนปฏิบัติการ ของสำนักงานการ-
 ประถมศึกษาจังหวัด ส่วนการคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการนั้น ได้เป็นกรรมการพิจารณาคัดเลือก
 จากข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของโรงเรียน และเป็นผู้ประสานงานในการ
 ดำเนินงานระหว่างโรงเรียนกับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

2.3 การวางแผนดำเนินงานตามโครงการในระดับโรงเรียน

ส่วนใหญ่ได้ดำเนินงานร่วมกันกับผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ ผู้ปกครอง-
 นักเรียนและกรรมการศึกษาของโรงเรียน

2.4 การจัดบุคลากรเข้ารับผิดชอบการสอนงานอาชีพครบวงจร ได้

จัดตามประสบการณ์ของครู ความสนใจตามความสมัครใจ และจัดหาวิทยากรภายนอกช่วยสอน

2.5 การวางแผนเตรียมการดำเนินงานตามโครงการ มีดังนี้

2.5.1 งบประมาณได้ดำเนินงานโดยเสนอข้อมูลเพื่อขอ

งบประมาณ เตรียมการจัดสรรงบประมาณ ประสานการเบิกจ่ายงบประมาณ และติดตามผลการใช้
 งบประมาณ

2.5.2 การหาเงินทุนสำหรับซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

ตามโครงการ ส่วนใหญ่โรงเรียนจัดหาเอง และขอสนับสนุนจากหน่วยงานทางราชการ ชุมชน
 และองค์กรเอกชนอื่น

2.5.3 การดำเนินงานจัดทำโครงการสอน หรือแผนการสอน

ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบเขต และวิธีการดำเนินงาน โดยมี
 หลักเกณฑ์ในการจัดทำคือ เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในชนบททั้งด้าน
 ทรัพยากรในท้องถิ่น อาชีพและโอกาสประกอบอาชีพในอนาคต เหมาะกับวัย ความรู้ทักษะและ
 ความสนใจของผู้เรียน ผู้จัดทำโครงการสอนหรือแผนการสอนส่วนใหญ่เป็นครูผู้สอนดำเนินการจัด
 ทำเอง

2.5.4 การให้ความรู้เกี่ยวกับครูผู้สอนในการดำเนินงาน

ตามโครงการ ส่วนใหญ่ประชุมชี้แจง และจัดเอกสารให้ศึกษา

2.5.5 การจัดเตรียมอาคารสถานที่เพื่อสะดวกในการสอน

ส่วนใหญ่จัดเตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ วัสดุฝึกเครื่องมือที่จะต้องใช้ในการสอน โดยการ จัดอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียนให้สอดคล้องเหมาะสมกับงานสอนอาชีพนั้น เตรียมห้องเก็บ เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการฝึกปฏิบัติการสอน และติดต่อขอความร่วมมือกับ ชุมชนและแหล่งวิทยากรภายนอกในท้องถิ่นด้วย

2.5.6 การเตรียมการสอนและแนวทางการจัดการเรียนการ สอน ส่วนใหญ่เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในการปฏิบัติและด้านทฤษฎี เอกสาร ศึกษา ค้นคว้า การสนทนากับผู้รู้ด้านอาชีพ และความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยกำหนดแนวทางการจัดการ สอนที่เน้นภาคปฏิบัติเป็นสำคัญ ให้นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง มีโอกาสทำงานด้วยตนเองและ เป็นกลุ่ม

3. การปฏิบัติการเรียนการสอน

3.1 การใช้สถานที่ในการจัดการสอนงานอาชีพครบวงจร ส่วนใหญ่ ใช้โรงเรียนและโรงฝึกงานของโรงเรียน แหล่งวิทยากร สถานประกอบการ สถานประกอบ อาชีพอิสระ

3.2 วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่ใช้วิธีสอนแบบ บรรยายหรืออธิบายให้ทดลองปฏิบัติจริงและสาธิตการสอน สื่อที่ใช้ให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ ในท้องถิ่น สอดคล้องกับบทเรียน เหมาะสมกับวัย สติปัญญาและประสบการณ์ โดยจัดกิจกรรมเสริม การเรียนการสอนในลักษณะให้นักเรียนมีรายได้ หรือประกอบการระหว่างเรียน เน้นการเผยแพร่ ผลงานไปยังชุมชน

3.3 การสนับสนุนส่งเสริม ส่วนใหญ่สนับสนุนส่งเสริมให้ใช้วิธีสอน แบบต่าง ๆ การขายผลผลิตของนักเรียนให้มีรายได้ระหว่างเรียนและนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ ประกอบกิจกรรมการสอนงานอาชีพครบวงจร

3.4 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการ ดำเนินงาน ส่วนใหญ่ประสานงานกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน วิทยาลัยสารพัดช่าง วิทยาลัยครู และสำนักงานเกษตรจังหวัดภายในจังหวัดบุรีรัมย์

3.5 การสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ครูผู้สอน ส่วนใหญ่จะให้

คำปรึกษาแก่ครูผู้สอนอย่างสม่ำเสมอ ยกย่องชมเชย และช่วยเหลือครูผู้สอน แก้ปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนงานอาชีพครบวงจร

3.6 ผลที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนงานอาชีพครบวงจร ส่วนใหญ่นักเรียนมีความรู้พื้นฐานที่จะประกอบอาชีพตามที่ตนสนใจ เหมาะสมกับวัยและระดับการศึกษาได้ มีความรักและความสนใจที่จะทำงานมากขึ้น นักเรียนมีรายได้ในระหว่างเรียน และนำประสบการณ์ไปใช้ที่บ้าน ผู้ปกครองได้รับผลผลิตจากโรงเรียน

3.7 การนิเทศติดตามผลการเรียนการสอนงานอาชีพครบวงจร ส่วนใหญ่ใช้กิจกรรมนิเทศ สังเกตการสอน ประชุมชี้แจง ประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการกำหนดระยะเวลาในการนิเทศ 1 ครั้ง/ภาคเรียน, 1 ครั้ง/1 เดือน และตามความต้องการของครูผู้สอน โดยผู้มีส่วนร่วมมีการนิเทศได้แก่ ศึกษานิเทศก์อำเภอ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ศึกษานิเทศก์จังหวัด และผู้บริหารโรงเรียนที่เข้าโครงการ

4. การจัดการผลผลิต

4.1 ผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอน ส่วนใหญ่นำไปใช้ประโยชน์ในการสอนภายในโรงเรียน นำไปจำหน่ายในโรงเรียน เช่น สหกรณ์โรงเรียน โครงการอาหารกลางวัน นำไปใช้ที่บ้าน เช่น นำไปบริโภคและใช้สอย นำไปจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ผลงาน

4.2 แหล่งจำหน่ายผลผลิตที่เกิดจากการเรียน ส่วนใหญ่ได้แก่ สหกรณ์โรงเรียน ตลาดในชุมชน และตลาดทั่วไป

4.3 การสนับสนุนให้โรงเรียนจัดการผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอน ส่วนใหญ่สนับสนุนให้นำผลผลิตไปใช้ในโรงเรียน โดยบูรณาการผลผลิตเข้ากับงานอื่น ๆ

4.4 การประชาสัมพันธ์ ผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอนนั้น ได้เน้นการประชาสัมพันธ์ ส่วนใหญ่โดยวิธีประชุมชี้แจงผู้ปกครองนักเรียน นำผลผลิตไปแสดงในการจัดนิทรรศการงานประจำปี ของอำเภอและจังหวัด และแจกเอกสารแผ่นปลิว

5. การวัดและประเมินผล

5.1 การสนับสนุนการวัดและประเมินผล ส่วนใหญ่สนับสนุนในด้านให้ความรู้ เรื่องการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนงานอาชีพครบวงจร และสร้างเครื่องมือ

สำหรับวัดและประเมินผล พร้อมแนะนำวิธีการสร้างเครื่องมือด้วย

5.2 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ส่วนใหญ่วัดและประเมินผล ในด้านความสำเร็จของผลงานด้านปริมาณ ความรู้ความเข้าใจ เจตคติและพิสัยในการทำงาน ตลอดจนทักษะกระบวนการและขั้นตอนการทำงาน

5.3 วิธีการที่ใช้ในการวัดและประเมินผล ส่วนใหญ่วัดผลหลังการเรียนโดยใช้วิธีวัดหลาย ๆ วิธี เช่น ตรวจสอบผลงาน สัมภาษณ์ซักถาม และให้เขียนรายงานอธิบายขั้นตอนการปฏิบัติงานทั้งหมด

6. การปรับปรุงพัฒนา

การนำผลการวัดและประเมินผล ได้มาปรับปรุงพัฒนาระบบอาชีพครบวงจร ส่วนใหญ่นำมาปรับปรุงแผนและโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร การปรับปรุงผลผลิต การจัดการเรียนการสอนงานอาชีพและการแนะแนวการศึกษาต่อและแนะแนวการประกอบอาชีพของนักเรียน

ตอนที่ 3 ปัญหาการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร

1. ปัญหาด้านศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ มีปัญหามาก ดังนี้ คือ วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการสำรวจข้อมูลของโรงเรียนมีจำกัด ความร่วมมือในการให้ข้อมูลของสถานที่ประกอบการ สถานที่ประกอบอาชีพอิสระในชุมชนมีน้อย ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการทางด้านอาชีพของชุมชนมีไม่เพียงพอ นักเรียนขาดความสนใจและทักษะในการทำงาน ความต้องการของตลาดไม่แน่นอน

2. ปัญหาด้านวางแผนการดำเนินการมีปัญหามาก ดังนี้คือ ขาดงบประมาณในการจัดประชุม อบรม สัมมนา ก่อนดำเนินการสอนอาชีพครบวงจร ขาดเอกสาร เอกสารคู่มือครูศึกษาก่อนดำเนินการสอน การเตรียมหาแหล่งวิทยากรในชุมชนยังทำได้น้อย ปัญหาการจัดทำโครงการสอนหรือแผนการสอนขาดความรู้ความเข้าใจ และการนิเทศแนะนำ และปัญหาขาดเกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการไม่ชัดเจน

3. ปัญหาด้านการปฏิบัติการเรียนการสอน มีปัญหามากดังนี้คือ งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือประกอบการสอนมีไม่เพียงพอ ผู้ปฏิบัติการสอนมีงานอื่นรับ

ผิดชอบมาก วิทยากรภายในท้องถิ่นมีเวลาไม่เพียงพอในการสอน ขาดแหล่งความรู้ให้ผู้สอนได้ศึกษาค้นคว้า และนักเรียนขาดแหล่งค้นคว้า เช่น เอกสารประกอบการสอน ค้นคว้าเพิ่มเติมในการเรียนวิชาอาชีพ

4. ปัญหาด้านการจัดการผลผลิต มีปัญหามากดังนี้คือ ผลผลิตยังไม่มีปริมาณเพียงพอ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและชุมชน การนำผลผลิตไปจำหน่ายนอกโรงเรียนทำได้น้อย และผลผลิตขาดคุณภาพ ตลาดไม่ยอมรับ

5. ปัญหาด้านการวัดและประเมินผล มีปัญหามาก ดังนี้คือ เอกสารคู่มือการวัดและประเมินผลมีไม่เพียงพอ ขาดการประเมินผลเป็นระยะตามขั้นตอน และการประเมินผลแต่ละฝ่ายขาดการประสานงานกัน

6. ปัญหาด้านการปรับปรุงพัฒนา การนำผลผลิตที่ได้จากการวัดและประเมินมาปรับปรุงพัฒนา มีปัญหาน้อย ดังนี้คือ ผลที่ประเมินได้มิได้นำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนงาน หรือโครงการต่อไป ไม่รู้และไม่เห็นความสำคัญการนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่องการศึกษาการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งจะนำมาอภิปรายดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ ผลการวิจัยพบว่า ได้มีการสำรวจข้อมูลด้านความพร้อมของโรงเรียนที่เปิดสอน ในด้านความสามารถของครูหรือวิทยากรภายนอก วัสดุอุปกรณ์และสถานที่ฝึกปฏิบัติ ความต้องการของตลาดและชุมชน งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรความรู้และทักษะพื้นฐานของนักเรียน โดยมีครูผู้สอนร่วมสำรวจข้อมูลดังกล่าวข้างต้น นับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งตรงกับหลักการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2532) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษาจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศ และของสังคมในระดับต่าง ๆ ทั้งในเขตเมืองและชนบท เพื่อให้การจัดการ

ศึกษาเป็นไปในลักษณะที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของสังคมไทย ของชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท และสามารถที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสม บนพื้นฐานของความเป็นจริงและความเป็นไปได้ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิษฐา วิเศษคุปต์ (2532) ซึ่งกล่าวว่า การสำรวจแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่น ด้วยวิธีการ สอดถามจากผู้ปกครองของนักเรียน จากการสัมภาษณ์กรรมการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็น วิธีการเหมาะสมวิธีหนึ่ง เพราะการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จะ ช่วยลดภาระเรื่องงบประมาณที่มีจำกัดนั้นลงได้

ส่วนปัญหาด้านศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ ผลการวิจัยพบว่า มี ปัญหา มาก คือ วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการสำรวจข้อมูลของโรงเรียนมีจำกัด ข้อมูลเกี่ยวกับ ความต้องการด้านอาชีพของชุมชนมีไม่เพียงพอ ความร่วมมือในการให้ข้อมูลของสถานที่ประกอบการ สถานที่ประกอบอาชีพอิสระในชุมชนยังมีน้อย ความต้องการของตลาดไม่แน่นอน เมื่อปัญหาดังกล่าว มีมากขึ้น การได้ข้อมูลก็ไม่ถูกต้องและเป็นจริง การจัดเนื้อหาการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับ ความเป็นจริงของชุมชน และสภาพแวดล้อมท้องถิ่นนั้นย่อมเป็นปัญหามากตามมา ซึ่งตรงกับผลการ วิจัยของ อุดมชัย ชอยขุนทด (2530) ได้กล่าวว่า ผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาไม่ได้ ศึกษาต่อ ต้องการนำความรู้ไปประกอบอาชีพ หรือหารายได้พิเศษ ให้เป็นประโยชน์กับตนเองและ สมาชิกในครอบครัว แต่เนื้อหาวิชาดังกล่าวกลับไม่ได้เรียนมาเลย ทั้งนี้เนื่องจากเนื้อหาของ หลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน และสภาพที่เป็นจริงของท้องถิ่นนั้น

2. การวางแผนการดำเนินการ

จากผลการวิจัยพบว่า การวางแผนการดำเนินการ ได้ศึกษาแนวทางการ ดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร ซึ่งมีศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้บริหารโรงเรียน โดยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูล เอกสารประกอบหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 แผนพัฒนาการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของโรงเรียน ซึ่งเอกสารและข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการนำมาวางแผนจัดทำโครงการ ซึ่งตรงกับหลักการและเหตุผลของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2533, 2534)

สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ จึงได้จัดอบรมศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ
 ประจำกลุ่มประสบการณ์พิเศษ วิชาชีพเกี่ยวกับการดำรงชีวิต เพื่อกำหนดให้โรงเรียนจัดกิจกรรม
 การเรียนการสอนวิชาชีพครบวงจร ส่วนการคัดเลือกโรงเรียนเพื่อดำเนินงานตามโครงการ
 ศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นผู้ร่วมคัดเลือก นับว่ามีความเหมาะสม เนื่องจากบุคคลดังกล่าวมีความรู้
 ประสบการณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไป ของโรงเรียนภายในอำเภอนั้น ๆ รัชฎีภภาพของครูและผู้บริหาร
 โรงเรียน ตลอดจนสภาพแวดล้อมในโรงเรียนด้วย แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อให้การคัด
 เลือกโรงเรียนเข้าโครงการมีความถูกต้องเป็นธรรม และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นมากขึ้น ควร
 ให้ประชาชนกลุ่มซึ่งเป็นผู้ดูแลการจัดการศึกษาของโรงเรียน ภายในกลุ่มร่วมเป็นกรรมการด้วย ก็
 จะเป็นการดียิ่ง

การวางแผนดำเนินการจัดทำโครงการสอน หรือแผนการสอน ผลการวิจัยพบว่า
 ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขอบเขต และวิธีการดำเนินงาน โดยมีหลักเกณฑ์
 จัดทำดังนี้ คือเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในชนบท ทั้งด้านทรัพยากรในท้องถิ่น
 อาชีพและโอกาสประกอบอาชีพในอนาคต วัยและความรู้ความสนใจของผู้เรียน ผู้จัดทำแผนการ
 สอนหรือโครงการสอน ส่วนใหญ่จัดทำเอง ดังที่ วิโรจน์ วัฒนานิมิตกุล (2530) ได้วิจัยเรื่อง
 การใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 กลุ่มงานพื้นฐานอาชีพ ซึ่งสรุปว่าการแปลง
 หลักสูตรไปสู่การสอน มีการจัดทำกำหนดการสอนและบันทึกการสอน โดยครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำ และ
 ดังที่ สมิตร์ คุณานกร (2523) ได้กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้ว่า การแปลงหลักสูตรไปสู่การ
 สอน เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น จะออกมาในรูปแบบการสอน
 โครงการสอน และบันทึกการสอนแสดงว่าการดำเนินงานวางแผนการสอนได้ดำเนินการอย่าง
 สอดคล้องกับหลักการนำหลักสูตรไปใช้

การเตรียมอาคารสถานที่เพื่อสะดวกในการสอน ผลการวิจัยพบว่า มีการจัด
 เตรียมความพร้อมด้านอาคารสถานที่ วัสดุฝึก เครื่องมือที่จะต้องใช้ในการสอน โดยการจัดอาคาร
 และบริเวณโรงเรียนให้สอดคล้องเหมาะสมกับงานอาชีพนั้น เตรียมห้องเก็บเครื่องมือเครื่องใช้
 วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการฝึกปฏิบัติการเรียนการสอน ซึ่งตรงกับหลักการที่ สมิตร์ คุณานกร
 (2523) ได้กล่าวถึงการจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน หลักสูตรจะบรรลุ

เป้าหมายได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการจัดปัจจัยหลาย ๆ ด้าน ผู้บริหารโรงเรียนควรสำรวจปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าเหมาะสมกับการนำหลักสูตรมาปฏิบัติหรือไม่ต้องคำนึงถึงขนาดของห้องเรียน จำนวนนักเรียน ห้องสมุด วัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนให้แก่ครู เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

การจัดบุคลากรเข้ารับผิดชอบงานสอนอาชีพครบวงจร ผลการวิจัยพบว่า ได้จัดตามประสบการณ์ของครู ความสมัครใจ ความสนใจ และจัดหาทรัพยากรภายนอกมาช่วยสอน ซึ่งตรงกับหลักการที่ สังกัด อุทรานันท์ (2528) ได้กล่าวว่า การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึง ความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูในแต่ละคนด้วย เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

สำหรับปัญหาด้านการวางแผนการดำเนินงาน ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหามาก คือ ขาดงบประมาณในการประชุม อบรม สัมมนา ก่อนการดำเนินงาน การสอนอาชีพครบวงจร ขาดเอกสารคู่มือครูศึกษาก่อนดำเนินการสอน การเตรียมหาแหล่งทรัพยากรในชุมชนยังทำได้น้อย ผู้วิจัยมีความเห็นว่า งบประมาณในการจัดประชุมอบรม สัมมนา ก่อนการดำเนินการสอนนั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง แต่โรงเรียนที่เข้าโครงการจะได้รับการจัดสรรตามที่สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ (2533, 2534) ได้กล่าวว่า งบประมาณโรงเรียนที่เข้าโครงการปี 2533 โรงเรียนละ 1,800 บาท โรงเรียนที่เข้าโครงการปี 2534 โรงเรียนละ 10,000 บาท เป็นงบประมาณในการดำเนินการสอน และไม่มีงบประมาณดำเนินการก่อนการสอนเลย ผลก็คือ การที่จะให้โรงเรียนนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลนั้น ย่อมเป็นปัญหาอย่างมาก เพราะขาดการเตรียมครูและผู้เกี่ยวข้องที่จะทำการสอนให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังหลักการของ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2523) กล่าวว่า ควรจัดอบรมครูในรูปเชิงปฏิบัติการ ให้ครูได้วิเคราะห์ถึงปัญหาของหลักสูตร และการนำไปปรับใช้ในห้องเรียนได้อย่างไร และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวว่า การเตรียมความพร้อมครูเตรียมครู จัดผู้มีใจสู้ มีความรู้ความเข้าใจ ความถนัดสนใจ เป็นผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และครูผู้สอนต้องเตรียมตนเองด้วย

3. การปฏิบัติการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า ได้มีการปฏิบัติการเรียนการสอน

โดยใช้โรงเรียนและโรงงานของโรงเรียน ใช้แหล่งวิทยาการสถานที่ประกอบการ และสถานที่ประกอบอาชีพอิสระ และการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประกอบกิจกรรมการสอนงานอาชีพครบวงจร นับว่าเป็นการจัดที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ซึ่งตรงกับหลักการของกรมวิชาการ (2534) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การที่จะจัดการและพัฒนาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจ และสังคมในท้องถิ่นได้ กระบวนการเรียนการสอน จะต้องใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนอย่างใกล้ชิด ทรัพยากรในท้องถิ่นคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ โรงงาน สถานที่ประกอบการ ทรัพยากรมนุษย์คือ วิทยากรวิชาการต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรม โครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย

กิจกรรมการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในลักษณะให้นักเรียนขายผลผลิตของนักเรียนให้มียรายได้ระหว่างเรียน เผยแพร่ผลงานไปยังชุมชน นักเรียนมีความรู้พื้นฐานที่จะประกอบอาชีพตามที่ตนสนใจ เหมาะสมกับวัยและระดับการศึกษา ได้มีความรักและความสนใจที่จะทำงานมากขึ้น ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนงานแขนงต่าง ๆ จะเกิดประโยชน์สูงสุด น่าจะเป็นกิจกรรมสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนด้วย ปัจจุบันนิยมกล่าวกันว่า การสอนกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพครบวงจร ครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องเป็นผู้มีความคิด ความสนใจในธุรกิจบ้าง เพื่อจะได้มีความรู้เรื่องความต้องการของชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนอันเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนการเรียนการสอน

การประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ส่วนใหญ่ประสานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วิทยาลัยสารพัดช่าง วิทยาลัยครู และสำนักงานเกษตรจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย บุญมี เพลยอด และกรรณิการ์ สัจกุล (ม.ป.ป.) กล่าวว่า ในการจัดวิชาชีพในท้องถิ่นนั้น ควรระดมความร่วมมือจากบุคลากรในท้องถิ่น ให้มีบทบาททุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ทั้งนี้ต้องพิจารณาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัด เป็นสำคัญ

ส่วนปัญหาการปฏิบัติการเรียนการสอน ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหา มาก คือ งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือประกอบการสอนมีไม่เพียงพอ ซึ่งตรงกับ ประมวล

เสนาฤทธิ์ และคณะ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสอนวิชาชีพให้นักเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับ ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคปัญหาสำคัญได้แก่ ครัวขาดความมั่นคงและโรงเรียนขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสอน ตามแนวหลักสูตรใหม่ และพิชัย เอี่ยมสะอาด (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสอนงานเลือกกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดในพื้นที่การพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาด้านการดำเนินงาน ได้แก่ ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน

ปัญหาผู้ปฏิบัติการสอนมีงานอื่นรับผิดชอบมาก วิทยากรภายนอกในท้องถิ่นมีเวลาไม่เพียงพอ ขาดเอกสารค้นคว้าสำหรับการประกอบการสอน ซึ่งตรงกับ ลักษณะ สมเชื้อ (2524) ที่กล่าวว่า ครูไม่มีเวลาผลิตสื่อการสอน และขาดเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีขนาดเหมาะสมกับการใช้งานของเด็ก โรงเรียนจัดการประชาสัมพันธ์กับบุคคลในท้องถิ่นให้มีความเข้าใจ และมีเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพน้อยมาก รวมทั้งการใช้แหล่งวิทยากรในท้องถิ่นน้อยที่สุด และชานาญ วัฒนะ (2529) กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคของการใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชนที่ประสมมากที่สุด คือ โรงเรียนไม่มีงบประมาณค่าตอบแทนวิทยากรในชุมชน ประเภทบุคคลที่เชิญมาเป็นวิทยากร และบุคคลที่เชิญมาไม่มีเวลาเพียงพอ

4. การจัดการผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า ได้มีการดำเนินการนำผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอนไปใช้ประโยชน์ เช่น นำมาใช้ในโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน ซึ่งจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อวัตถุดิบมาปรุงอาหาร นำไปจำหน่ายที่สหกรณ์โรงเรียน ตลาดในชุมชน และนำกลับไปใช้ที่บ้าน รวมทั้งมีการจัดแสดงผลงาน ซึ่งวิธีการต่าง ๆ ดังกล่าว ช่วยให้นักเรียนมีรายได้ในระหว่างเรียน มีความรู้เรื่องการขาย การดำเนินงานธุรกิจ เกิดเงินทุนหมุนเวียนในการผลิต นักเรียนเห็นคุณค่าในการเรียนงานอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ขนิษฐา วิเศษคุปต์ (2532) กล่าวว่า มีการนำผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอนไปใช้ในโครงการอาหารกลางวัน และจำหน่ายในสหกรณ์โรงเรียน รวมทั้งนำผลผลิตไปใช้ในโรงเรียน โดยบูรณาการเข้ากับงานอื่น และยังคงสอดคล้องกับการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอน การงานและพื้นฐานอาชีพ ของคณัย ดิษยบุตร (2527) ที่ให้ความสำคัญของการจัดการผลผลิตใน

โรงเรียนไว้ดังนี้คือ ผลผลิตที่ได้จากการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น นำผลผลิตมาใช้ในโรงเรียน การจัดแสดงผลงานนักเรียน การจำหน่ายผลผลิต การนำผลผลิตกลับไปใช้ที่บ้าน เนื่องจากการที่จะได้ผลผลิตเหล่านี้มานั้น ต้องมีการลงทุนเป็นค่าวัสดุในการเรียนการสอน จึงควรใช้ผลผลิตให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ไม่ควรปล่อยทิ้งไว้โดยเปล่าประโยชน์

ส่วนปัญหาการจัดการผลผลิต ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาคือ ผลผลิตยังไม่มีปริมาณเพียงพอ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและชุมชน การนำผลผลิตไปจำหน่ายก็ทำได้น้อย และผลผลิตขาดคุณภาพ ซึ่งจากการศึกษาจากเอกสารการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพของโรงเรียนพบว่า อาชีพที่จัดสอนส่วนใหญ่เป็นอาชีพทางด้านการเกษตร ซึ่งจะพบว่าสภาพของดินฟ้าอากาศไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ขาดแหล่งน้ำในการเพาะปลูก ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ จากสภาพดังกล่าวจะเห็นว่า เป็นปัญหาต่อเนื่องถึงผลผลิตที่ผลิตออกมาจะมีปริมาณไม่เพียงพอ ส่งผลไปถึงการจำหน่ายในตลาดและชุมชน ก็ทำได้น้อยไปด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าวควรประสานงานแก้ไขกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมจังหวัด เกษตรจังหวัด ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวอาจจะช่วยเหลือแก้ไขเรื่องแหล่งน้ำไปได้ และอุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด ก็อาจเข้ามาช่วยเหลือเรื่องคุณภาพของผลผลิตและการตลาดผลผลิตได้

5. การวัดและการประเมินผล ผลจากการวิจัยพบว่า ได้มีการวัดและประเมินผล โดยมีการให้ความรู้แก่ครูผู้สอน เรื่องการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนงานอาชีพครบวงจร สร้างเครื่องมือสำหรับการวัดผล และแนะนำการสร้างเครื่องมือสำหรับการวัดผลด้วย การวัดผลส่วนใหญ่จะวัดด้านความสำเร็จของผลงาน ความรู้ความเข้าใจ เจตคติและนิสัยที่ดีในการทำงาน ตลอดจนทักษะกระบวนการทำงานด้วย โดยใช้วิธีหลาย ๆ วิธี เช่น ตรวจสอบผลงาน สัมภาษณ์ ซักถาม และให้เขียนรายงานขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่เหมาะสมสอดคล้องกับการวัดประเมินผล ของกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ยึดหลักทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ โดยเลือกใช้เครื่องมือในการวัดให้เหมาะสมตามสิ่งที่ต้องการคือ ความรู้ความเข้าใจ วิธีวัดและเครื่องมือวัดอาจเป็นข้อสอบแบบ

ต่าง ๆ กระบวนการทำงาน วิธีวัดและเครื่องมือวัด อาจเป็นวิธีสังเกตและผลงานสำเร็จ วิธีวัด อาจเป็นการจัดอันดับคุณภาพและจำนวนชิ้น

ส่วนปัญหาการวัดและประเมินผล ผลการวิจัยพบว่า มีปัญหามากคือ เอกสารคู่มือ การวัดและประเมินผลมีไม่เพียงพอ ขาดการประเมินผลเป็นระยะตามขั้นตอน และขาดการประสานงาน ผู้วิจัยเห็นปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาทางด้านการบริหาร ถ้าผู้บริหารมีการวางแผน-โครงการอย่างมีระบบ มีการประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการจัดการเรียนการสอน มีการนิเทศติดตามผล คอยแนะนำช่วยเหลืออย่างจริงจัง ปัญหาเหล่านี้ก็อาจหมดไป เนื่องจากว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน มีเอกสารคู่มือเพียงพอในการวัดผลและประเมินผล และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายคอยนิเทศแนะนำช่วยเหลืออยู่แล้ว

6. การปรับปรุงพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานได้นำผลจากการวัดและประเมินผลมาปรับปรุงพัฒนางานสอนอาชีพทอขบวงจร ส่วนใหญ่นำมาปรับปรุงแผนงานและโครงการสอนงานอาชีพทอขบวงจร การปรับปรุงผลผลิต การจัดการเรียนการสอนและการแนะแนว การพัฒนาต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวตรงกับหลักการของกรมวิชาการ (2534) กล่าวว่า จุดประสงค์ผู้เรียนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพอย่างหนึ่ง คือ มีการปรับปรุงงานอยู่เสมอ คุณสมบัติที่สำคัญของการทำงานอีกประการหนึ่ง คือ การรู้จักปรับปรุงซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการ ในที่นี้หมายถึงการปรับปรุงผลงาน และกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ ขั้นตอนการปรับปรุงการทำงานเริ่มจากการวิเคราะห์งาน เพื่อหาข้อบกพร่องหาทางเลือกในการแก้ปัญหา และเลือกทางเลือกแล้ว จึงนำทางเลือกที่เลือกแล้วมาปรับปรุงการทำงานและผลงานตามลำดับ

ส่วนปัญหาการปรับปรุงพัฒนาผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา และมีปัญหาเล็กน้อยคือ มิได้นำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนงานโครงการต่อไป และผู้สอนไม่รู้ไม่เข้าใจและเห็นความสำคัญของการปรับปรุงพัฒนา ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาเล็กน้อยเหล่านี้ ถ้าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพทอขบวงจรทุกฝ่ายยึดจุดประสงค์ ของหลักสูตรกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนมีคุณสมบัติตามที่ต้องการแล้ว ก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 โรงเรียนควรสำรวจข้อมูลความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ในการเปิดสอนงานอาชีพครบวงจรอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นและชุมชน
- 1.2 ควรจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ/อบรม/สัมมนา ให้ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ให้เข้าใจก่อนดำเนินงานตามโครงการงานสอนอาชีพครบวงจร
- 1.3 งบประมาณที่จัดสรรให้โรงเรียนควรมากพอและสามารถที่จะจัดสอนงานอาชีพได้ และมีความแตกต่างกันตามลักษณะของงานอาชีพแต่ละอย่าง ความพร้อมด้านปัจจัยแต่ละอย่าง ความพร้อมด้านปัจจัยแต่ละพื้นที่ที่เป็นองค์ประกอบจัดสรรด้วย
- 1.4 การคัดเลือกโรงเรียนเข้าโครงการ ควรมีหลักเกณฑ์โดยละเอียดและให้คำนึงถึงความเป็นไปได้ โดยพิจารณาศักยภาพผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน ตลอดจนสภาพพื้นที่และความร่วมมือของชุมชนนั้น ๆ ด้วย
- 1.5 ควรสนับสนุนให้มีการจัดการกับผลผลิตที่ได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- 1.6 ทุกขั้นตอนของการสอนงานอาชีพครบวงจร จะต้องประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สถานประกอบการ สถานประกอบการอิสระ วิทยากรภายนอก เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 1.7 ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้เข้ารับการฝึกอบรมด้านวิชาอาชีพเพิ่มเติมอยู่เสมอ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อวิจัยในครั้งต่อไป

- 2.1 ควรวิจัยถึงองค์ประกอบของการจัดสอนงานอาชีพครบวงจรที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2.2 ควรวิจัยศึกษารูปแบบการจัดสอนงานอาชีพในโรงเรียนประถมศึกษา